

egyenesen elutasította egy angol ügynök⁶⁶ által megkísértett közlekedésemet, sőt az osztrákkal desertoraink kiadására kötött szerződést 's effectuálta is.⁶⁷ Természetes, hogy a kormányokkal nem lévén kilátás hazánkra, az Európai revolutio solidaritásában kellett szövetséget keresnem — „et on n'abandonne pas les liaisons pour rien“. — Egyezkedjenek, nyujtsanak kilátást hazánknak függetlenségére 's M[azzini] tudja (sokszor mondtam és mondom neki) hogy nekem e függetlenség célom 's én kezét fogok akár kívül ki erre kilátást nyujt.⁶⁸ Nekünk Olasz bel dolgokba sem jogunk sem kö-zünk, az nem a mi dolgunk.

Telekivel még egy levél váltására lesz szükségem; míg meg-irhatom, ha szükség-e az exposé tudomását Párisba előmozdítani.

Szives barátsággal

K.

22.

Páris 1859 [április 3.], kedden

TELEKI LÁSZLÓ KISS MIKLÓSNAK KOSSUTH NYILATKOZÁ-TÁNAK ÁTADÁSARÓL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves Miklósom,

Kénytelen voltam, meggyőződéselem ellenére, az illető iratnak mását, persze hogy csupán *officiose*, mint tényt közölni az illető helyen, annálfogva az eredeti igazolásomul málam marad. Könnyű lesz azt Kossuthnak is átlátni, valamint azt is, hogy irott megbízása következtében nekem kellett az eredetit átvenni.

Hived

° LACZI

23.

Páris, 1859. április 7.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A KÖZTÜK FELMERÜLT FÉLREÉRTÉSÉRŐL.

Sk. levél O. L., N. M. Kossuth-ir.

Kedves barátom,

Köszönöm szives soraidat, csak azt sajnálom, hogy annyira félre értettél. — De elsőben is megbocsátsz egy kis tényi igazolást. Kissnek azt irtad, hogy őt biztad meg azzal, hogy a nagy urnak, engem pedig hogy a rokonának és Szarvadyt, hogy a piemonti országlárnak nyujtsa be a kérdéses iratot. Ez nem úgy áll, meggyőződött róla ő

⁶⁶ Henningsen. L. *Mazzini e Kossuth* id. mű 140—181. 11.

⁶⁷ Türr segítségével ezek Svájcba s onnan részben Amerikába menekültek.

⁶⁸ Erről valóban több Mazzinihez írott levelében szó van, úgy hogy Mazzini-nak nem volt igaza, mikor Kossuthot 1859-i új irányba fordulásaért őszinteség hiányával vádolta.

is, mert fölolvastam neki levelednek azt illető részét; mind két levelemben engem szállítsz föl a két első helyeni közlésre. Ebből önként következik, hogy az eredetit nekem kellett átvenni, valamint abból, hogy a Szarvady részéről tett közlések folytán, a' rokonnál nem maradhattam néma, 's ő immár értesítést kapott az egész tárgyról, az következik ismét, hogy az eredetinek immár nálam kell maradni. Még egyet, első leveledben azt mondod, hogy nem támogatást kívánsz tőlem, csak azt hogy az iratot mint tényt közöljem, utolsó leveledben pedig azt, hogy támogassam is. Csak konstatározni akartam, hogy ezen utóbbi utasítás késő érkezett. Ezt nem vállalhattam volna el. A Tullériákról nem lehet szó. De meg vagyok a felől győződve, hogy már eddig a nagy úr is mindent tud. Alig lehet különben, No de hiszen ezek a multat illetik. Körülbelöl meg van a mit akartál, majd meg látjuk mi sükere lesz. Azt irod kedves tisztelt barátom, hogy neked igen bámulatosokat, fájdalomsokat s bosszantókat irtam. Hidd el, nem volt szándékomban, bizonyosan rosszul fejeztem ki magamat, mit mondani akartam ez volt: minden garancia az általad elősorolt pontok közül a harmadikban van, annál fogva csak egyszerűen azt akartam kérdeni, hogy ha a 3. pontra nézve megállapodás történnék, te ellene szegülnél-e az alknak s mindennek ami ebből következhetnék, azon esetre ha a 2. első pontra nézve az illető kormányok a tiedtől eltérő véleményem volnának? — s te azt felelted, hogy igen is ellene szegülnél. Ezt így értettem; honfi erényeidet soha kétség alá nem vontam, fáj hogy illyet róllam föltétl. De lásd tisztelt barátom, természetesen talán, ha legjobb barátid, kik nagy tulajdonaidnak legőszintébb elismerői, attól tartanak, hogy az első két pont félre értésre adhat alkalmat s könnyen személyességre magyaráztatnék. —

Én egyébiránt hidd el kedves barátom, teljesen meg vagyok győződve a felől, hogy még semmiféle frigy vagy alku vagy ígélet, szóval valami olyan, miből következtethetnénk, hogy reánk nézve a cselekvés ideje beállott, nem történt. Ha valaki azt javasolná, hogy a' dolognak mostani stádiumában bármit is tegyünk, mi által nem csak ügyünket de csak bár egyes személyeket is compromittálhatnánk, senki sem ellenezné azt határozottabban mint én. Meg lehet, hogy a mi kedves Gyuri barátunk egyben másban illusiokat csinált magának, idő előtt képzelt bizton reménylhetni (most már tudom, hogy ő is úgy gondolkozik, hogy cselekvésről reánk nézve csak még ezután lehet szó —). A fölött nincs kétségem, hogy veled akar menni, azt minden alkalommal kijelentette nekem szóval és írásban is. Most vettem tőlle levelet melyben kijelenti, hogy mindenről, miket mostani útjában tapasztalt tudositand téged körülményesen, véledi értekezés nélkül a maga felelőssége alatt nem fog semmi esetre a cselekvés terére föllépni. E hó végével érkezned ide. Május első napjaiban hozzád szándékozik, engem is hív oda; mint-hogy tudom, hogy te is szívesen látsz, én is meglátogatlak akkor. Ha nem használok is, legalább semmi esetre nem ártok. Május elejét tehát kérlek várd be. Ha addig megkezdődnek a harc (valami vé-

letlenség következtében) Piemont és Osztrák közt, de mi nem kapunk volna kellő garantiákat, a' következés az volna, szerintem, hogy mi a harczban nem vehetnénk részt: Magamra nézve pedig csak annyit, hogy csak veledi értekezés után fogom magam elhatározni arra, hogy mi alapon és mi téren működjem az én kis körömben, kivéve ha egészségem rongált állapota előné eldöntené a kérdést azzal hogy teljesen haszonvehetlenné tenne. Minthogy most itt semmi teendő nincs, így én elmegyek innen pár hétre magamat ápolni. Ha szerencsétlenség válaszd, címezd könyörgök Kiss Miklós barátunkhoz, ő majd kezemhez szolgáltatandja. Reményilem e levelem elég megnyugtató tartalmú. Isten veled. Maradok tisztelőd és változhatatlanul hű barátod

T. LASZLÓ

Alig olvashatóan 's oly csúful irtam, hogy szinte szégyenlem magamat. Még is elküldöm leveletem, nehogy válaszom egy nappal későbbre haladjon.

24.

Páris, 1859 április 8.

SZARVADY KOSSUTHNAK A TELEKY LÁSZLÓVAL TÖRTÉNT
VÉLEMÉNYCSERÉRŐL.

Sk. levél O. L., N. M, Kossuth-ir.

Telekivel beszéltem. A mint megírta alkalmasint ő a herczegnél volt és beszélt vele — az exposé értelmében — az oklevelet magát nem olvasta fel (mint nekem mondá) mert a herczeg úgy látszik informálva volt róla (hogy látta e azt nem mondja). Én mihelyest levelét vettem volt, azonnal barátomat megkértem, hogy ne szolljon a documentumról ha csak a herczeg nem kezdene vele. Nem is szólt. Most úgy kezdem hinni, hogy a császár is informálva van és tán az oklevelet magát bírja. Telekivel nagyon hosszadalmasan beszéltem. Ő igen nagy barátsággal és meleg érzellemmel nyilatkozik a Kormányzó úrról. Az oklevélnek rossz befolyásától tart sőt azt mondja ő úgy van informálva, hogy rossz behatást tett, visszajesztőt és ürügyül fogna szolgálhatni. Ő bizonyost nem tud, de az ő egyéni meggyőződése az és bizonyos uton olyanokat hallott mik ezen meggyőződésében megerősítik. Én arra azt feleltem: Én úgy hiszem, hogy tévedésben van: mert nem csak az után itélek mint nyilatkozott Cavour előtt, de a szerint is mit mondott ez barátomhoz. Olly lábon áll vele, hogy bizony nem genirozta volna megvallani, ha csakugyan rossz hatást tett volna reá és a barátom még kevésbbé genirozta volna magát azt nekem visszamondani. Ha úgy van, viszonzá Teleki, igazsága van és én nem kívánok egyebet. Ujra azt állította, hogy Kl[apká]val nincsenek engagirozva és hogy az csak általános phrasis lett volna mit C[avour] mondott. Én nem insistáltam többet. Előtte is úgy nyilatkoztam mint N[igra] előtt, t. i. hogy a mi törekvéseinknek oda kell menniök, hogy Kormányzó úr és Klapka közt teljes egyetértés beálljon a többi aztán magától fog jönni. Ő aztán lassánként Kormányzó úr igényeiről kezdett beszélni